

Prof. dr. Lush CULAJ

KOMITETI I KOSOVËS DHE AZEM GALICA

Komiteti "Mbrojtja Kombëtare e Kosovës", luajti rol të rëndësishëm në mbrojtjen e interesave të kombit dhe të shtetit shqiptar, kundër pretendimeve të shteteve fqinje e posaqerisht kundër planeve dhe politikës antishqiptare të shovinistëve serbomëdhenj.

Me programin kombëtar e demokratik që u përpunua, Komiteti i Kosovës ushtroi ndikim të rëndësishëm në jetën politike të popullit shqiptar gjatë viteve 1918-1924. Përmes degëve të organizuara në Kosovë e kishte shtrirë aktivitetin dhe rrjetën e veprimtarisë se vet në shumë qytete dhe fshatra të Kosovës dhe të viseve të tjera.¹

Përveç veprimtarisë diplomatike, Komiteti bëri edhe organizimin e lëvizjes nacionalçlirimtare, do të thotë rezistencës së armatosur të popullit me forca kombëtare. Pikësynim parësor ishte çlirimi i Kosovës. Ky aksion duhej të ndermirrej pas përpjekjeve diplomatike për çlirimin e Kosovës si territor i natyrshëm i shtetit shqiptar.

Pra, parashikohej që nëse të gjitha përpjekjet

1. AQSH, fondi 846, dosja 4 5, 7

diplomatiqe dështojnë, atëherë nevojitej patjetër që të ndërmirrëshin edhe masa ushtarake.² Besimin për organizimin e forcave të armatosura Komiteti ia kishte dhënë majorit Hysni Currit. Forcat shqiptare të armatosura udhëzoheshin nga degët e Komitetit të Kosovës brenda dhe jashtë kufive të Shqipërisë së vitit 1913. Çetat shqiptare komandoheshin nga trima të shquar të Lëvizjes Kombëtare dhe vepronin në bazë të një programi të formuluar nga Komiteti. Në program formuloheshin qartë detyrat themelore politike dhe ushtarake të forcave kryengritëse. Pra degët e Komitetit të Kosovës ishin në linjë direkte me kryesinë e Komitetit në Shkodër për ecurinë e zhvillimeve të ngjarjeve. Përmes informatorëve të ndryshëm e informonin Komitetin për sukseset e arritura në luftime dhe njëkohësisht kërkonin instruksione për veprime në të ardhmen.

Vlen të theksohet fakti se çeta e Azem dhe Shote Galicës ishte numërikisht më e madhja, ishte pararojë e të gjitha çetave në Kosovë dhe padyshim që bashkëpunimi dhe ndikimi i Komitetit të Kosovës, apo Qeverisë së Kosovës në ekzil mbi këtë çetë ishte tejet i madh. Populli, i cili nuk pajtohej me robërinë dhe pushtimin nga të huajt në qenien e tij, përherë kishte të vetmin synim të shenjtë-lirinë, andaj nga gjiu i tij dolën bijtë e lirisë, luftëtarë të shquar. Në Kosovë ishte një situatë jashtëzakonisht e rëndë. Serbët bënë kudo masakra të mëdha mbi popullësinë shqiptare. Për këto ngjarje trishtuese dhe rrëqethëse informonin edhe korrespondentët dhe përfaqësuesit e huaj diplomatikë. Sipas të dhënave të Komitetit të Kosovës, brenda një

2- Lush Culaj Komiteti Mbrojtja Kombëtare e Kosovës 1918-1924, Instituti Albanologjik i Prishtinës, Prishtinë 1997, 75.

periudhe të shkurtër në trevat shqiptare u zhdukën afro 200.000 shqiptarë.³ Ato ngjarje të rënda ndikuan në zgjerimin e Lëvizjes Çlirimtare në Kosovë. Pa dyshim që ndikim të madh ushtruan edhe tek Azem Galica, tek i cili u shtua urrejtja kundër armikut dhe vendosmëria për rezistencë. Në ato çaste të vështira Komiteti i Kosovës apelonte në popull që të tregonte guxim dhe ta kundërshtonte pushtuesin.⁴ Gjithnjë sipas të dhënave të Komitetit të Kosovës në janar 1919, shqiptarët u plaçkitën me të madhe nga serbët. Vetëm në qytetin e Gjakovës më se 70 gra ishin vrarë tragjikisht.⁵ Ishin pikërisht këto shkaqe që e detyruan Komitetin e Kosovës që të përgatisë programin e përgjithshëm të kryengritjes në Kosovë më 1919, që ishte platformë dhe mbështetje e luftës. Kësaj thirrjeje çlirimtare iu përgjegj në radhë të parë çeta e Azem dhe Shote Galicës, të cilët me çetën prej 50-60 luftëtarësh kaluan në Prekorupë tek Sadik Rama.⁶ Në informacionët dërguar Komitetit në Shkodër nga përfaqësuesit e tij në Kosovë theksohej, ndër të tjera: "Populli është i gatshëm për kryengritje, sepse më keq nuk ka si të bëhet"⁷.

Kudo që kaloi, çeta e Azem dhe Shote Galicës bënte thirrje për qëndresë, kundërshtonte propagandën armike, që tentonte të shkaktonte demoralizim e përçarje, mblidhte ndihma për Komitetin e Kosovës,

3 Muin Çami-Gazmend Shpuza, KMKK> "Zëri I popullit" 7 nëntor 1978, Tiranë.

4 AQSH Fondi I Komitetit të Kosovës 846, dosja 50/1, dok.nr.34.

5 AQSH fondi 846, dosja 38,33. Dr. Lush Culaj Shqipëria dhe Problemi Kombëtar 1918-1928, Instituti Albanologjik i Prishtinës, Prishtinë 2004, f. 52.

6 Ajet Haxhiu, Shota dhe Azem Galica, Tiranë 1982, 75.

7 AQSH fondi 846, dosja 50/1, dok nr.708.689.00.

shpërndante organine Komitetit gazetën "Populli" dhe materiale të tjera, përmes të cilave ndriçonte situatën dhe nevojën për bashkim e besim në forcat e popullit. Çeta mbante lidhje të rregullta me Komitetin e Kosovës, i cili ishte organi me i lartë drejtues i Lëvizjes Çlirimtare në Kosovë. Herë pas here ata informonin për gjendjen në pjesë të ndryshme të Kosovës gazetën "Populli" e cila qe bërë një gazetë luftarake në dorën e çetave kryengritëse.⁸

Fizionominë e çetave të Kosovës e përfytyrojmë kur e analizojmë programin e kryengritjes së vitit 1919. Aty vërehen qëllimet, karakteri, organizimi, taktika, disiplina etj. Ky program ngërthente në vete katër vlera historiko-ushtarake: përmbajtja patriotike; shtrirja e qëndrueshmeria e luftës; lëvizja e organizuar; pjekuria në vendime. Duke filluar nga largëpamësia, qartësia politike dhe matura në realizimin e këtij programi, kërkohej të mos kalohej nga mllefi në ekstremizëm, siç vepronin ekstremistët serbë.⁹ Letërkëmbimi i këshillit qëndror të Komitetit, si me qendrën e jashtme, ashtu edhe më degët, bëhej i koduar më shifër. Kodet (shifrat) i hartonte kryetari dhe ndërroheshin herë pas here. Azem Galica kishte shifrën numërore 88.¹⁰

Komiteti kërkon që programi i kryengritjes të zbatohet tërësisht dhe që bashkëpunimi për kryengritje në mes të shqiptarëve të besimit musliman dhe të besimit krishter të jetë në nivel të duhur, në mënyrë që lëvizjes t'i jepej karakter gjithëkombëtar. Sa u përketë bisedimeve me serbët Komiteti kërkon

8 Ajet Haxhiu vep.cit.85.

9 AQSH fondi 846, dosja nr.2, dok nr. 708.045.

10. AQSH fondi 846, dosja 8, f. 66 dhe 70.

që të informohet Azem Bejta, në menyre që të mos hyjë në bisedime politike me palën serbe pa direktivën e Komitetit, sepse çdo bisedë me serbët duhet të zhvillohet me procesverbal shqip-serbisht duke i peshuar mirë fjalët.¹¹

Nga mesi i muajit maj në Kosovë numëroheshin rreth 10 mijë kryengritës.¹² Kurse Nikolla Pashiqi, që aso kohe gjendej në Konferencën e Paqes, për kryengritjen shqiptare deklaroi se duhej patjetër të ndalohen kryengritësit.¹³ Në mungesë të materialit të duhurluftarak, ushqimit dhe përshtak të bombardimit me topa nga ushtria jugosllave kah fillimi i qershorit kryengritja filloi të bie nga intensiteti. Çetat çlirimtare pjesërisht u shpërndanë në grupe të vogla nëpër male, e pjesërisht u detyruan të largohen dhe të vendosën në Shqipëri.

Azem dhe Shote Galica me shumë trima të tjerë në atë ditë të vështira mbetën në Drenicë.¹⁴ Ngado që kalonte çeta e Azem dhe Shote Galicës kryente aksione të guximshme kundër pushtuesve dhe veglave të tyre. Lidhur me këtë, gazeta "Populli" organ i Komitetit të Kosovës nga Shkodra shkruante: "Çetat kryengritëse nën Komandën e Azem Galicës janë tue ba luftime të pergjakshme..."¹⁵ Në vijimësi të direktivave nga Komiteti i Kosovës, Qazim Bakalli, një ndër anëtarët me aktiv të Komitetit të Kosovës

11 AQSH fondi 846, dosja 38,55.

12. Po aty, 49.

13. Xheladin Shala, Mardhënjet shqiptaro-jugosllave 1918-1924, temë magjistrature në dorëshkrim, Prishtinë 1979, 48

14 Ibrahim Çitaku, Azem Galica dhe veprimtaria luftarake e çetave kaçake të Drenicës, Prishtinë 1996, 204.

15 Gazeta "Populli", 1 nëntor 1919. letër e derguar nga malet e Kosovës me Pseudonimin "Drenica".

për degën e Gjakovës, më 7 janar 1920, informon kryesinë e Komitetit se Azem Galica me shokë është duke vepruar në rrugën Pejë- Mitrovicë, kurse në letrën e 8 janarit 1920 kryetari i Komitetit të Kosovës, Kadri Prishtina, informon Niman Ferizin ndër të tjera se Azem Bejta i kishte marrë urdhërat e nevojshme për veprim përmes Beqir Vokshit.¹⁶

Pas shumë aksioneve të çetave çlirimtare gjatë vitit 1920, lëvizja në ballë të së cilës qëndronte Azem Galica, vendosi që shumica e luftetarëve të çetave të shkonin për dimërim në Shqipërinë Veriore- Malësi dhe në Shkodër. Në ditët e para të muajit tetor 1920 edhe Azem e Shotë Galica bashkë me çetën e tyre arritën në Shkodër. Lidhur me këtë Komiteti i Kosovës, në një letër dërguar qeverisë në Tiranë, me 6 tetor 1920, ndër të tjera shkruante: "Serbët në Kosovë po i rreptësojnë ndjekjet e tyre si kundër popullit ashtu edhe kundër çetave. Azem Galica erdhi ketu dhe në emër të çetave të Kosovës kërkon e dëshiron prej nesh instruksionet e duhura".¹⁷ Shote e Azem Galica me çetën e tyre i kaluan muajt më të vështirë të dimrit të viteve 1919-1926, në territorin e Shqipërisë politike. Zakonisht udhëtimet i bënë në këmbë, duke kaluar rrugë të gjata dhe të rrezikshme. Dimrin e vitit 1920 fillimisht u vendosën në ndërtesën e Komitetit të Kosovës e pastaj në një shtëpi tjetër në Shkodër se bashku me Sadik Ramën.¹⁸ Kur kosovarët arrinin në Shkodër dhe në qytete të tjera të Shqipërisë politike nuk mund të kalonin pa u përshëndetur me respektin me të thellë nga popullata vendase. Në një mbledhje që

16 AQSH fondi 846, dosja 54, f.57.

17 Ajet Haxhiu, vep. cit. f.152.

18 Po aty.

u mbajt me 1920 e atdhetarët kosovarë që gjendeshin në Shkodër, luftëtarët e çetave i mbeshtetën plotësisht qëndrimet e Komitetit të Kosovës dhe vizionin e udhëheqësve të tyre për çlirim kombëtar.

Ashtu siç e përcillnin gjendjen në Kosovë, udhëheqësit e Komitetit të Kosovës dhe luftëtarët e lirisë nga Shkodra, edhe pushteti okupues serb përcillte çdo lëvizje të tyre drejt Kosovës.¹⁹ Gjatë majit 1921 të gjitha çetat çlirimtare u kthyen në Kosovë për ta vazhduar luftën çlirimtare. Azemi dhe Shota u kthyen të fundit në Kosovë për shkak se e tillë ishte kërkesa e Hasan Prishtinës dhe si arsye e dytë ishte se Shota kishte probleme shëndetësore.²⁰ Me formimin e Zonës Neutrale të Junikut 1921-1923, aktiviteti i Komitetit të Kosovës në këtë zone ishte tejet i madh. Komiteti sidomos gjatë dimrit bënte përpjekje që luftëtarëve t'ua mësonte shkrim-leximin. Se Lëvizja Çlirimtare në Kosovë i merrte instruksionet nga Komiteti i Kosovës, tregon e dhëna se pas varrimit të Azemit, çeta e tij, me Shotën në krye, u drejtua për në Shkodër, ku qëndroi në familjet e Hasan Prishtinës dhe Bajram Currit, me ç'rast e informoi Komitetin e Kosovës për gjendjen e Lëvizjes Çlirimtare në Kosovë

Pavarësisht nga dështimi i kryengritjeve në ato vite, lëvizja kombëtare, duke pasur një platformë të caktuar kombëtare dhe një program të detajuar veprimi, në radhë të parë nga Komiteti i Kosovës, përfshinte pjesën më të madhe të viseve shqiptare të pushtuara. Çetat e shumta kryengritëse me aksionet e tyre të befasishme e mbajtën në panik të vazhdueshëm pushtetin serb, të cilit i shkaktuan humbje të mëdha.

19 Bedri Tahiri, Azem Bejtë Galica, Prishtinë 1995, f. 84.

20 Ibrahim Çitaku vep.cit.f.299.

